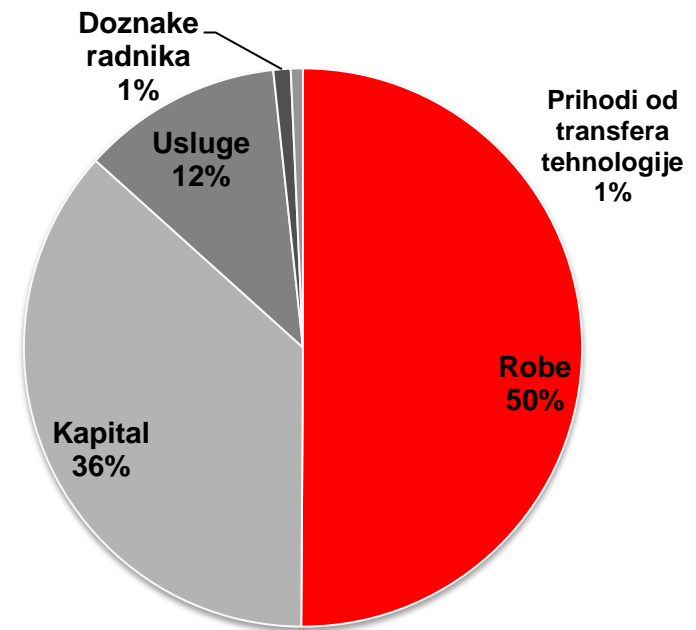
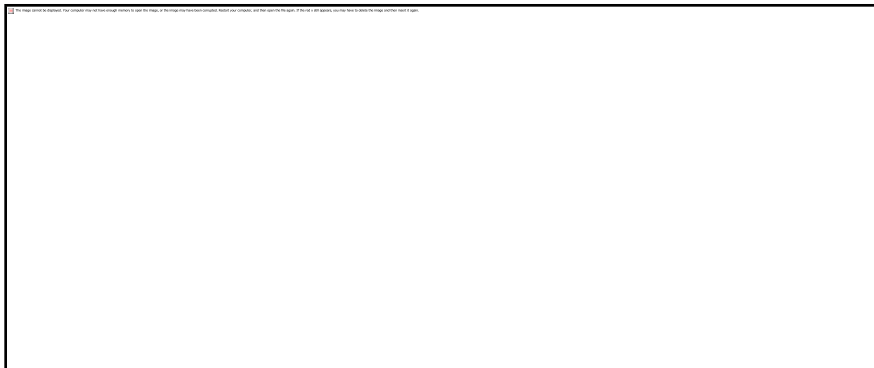

7. MEDJUNARODNE EKONOMSKE TRANSAKCIJE

Iz međunarodnih ekonomskih transakcija (robe, usluge, kapital, tehnologija, migracija radnika) nastaje beskonačno mnogo konkretnih i kreativnih međunarodnih poslova i ugovora u najraznovrsnijim oblicima. Vrste međunarodnih ekonomskih transakcija:

1. međunarodno kretanje robe, uključujući dugoročnu proizvodnu kooperaciju i poslovnotehničku saradnju,
2. međunarodno kretanje usluga,
3. međunarodno kretanje novca i kapitala, uključujući i direktna ulaganja,
4. međunarodni transfer tehnologije i
5. međunarodna migracija radne snage.

Međunarodne ekonomske transakcije (2005, mlrd \$ i %)

Izvor: WTO, IMF, IBRD; BIS, UNCTAD

Robna razmjena, iako gubi u relativnom odnosu snaga, je još uvek značajnija od svih drugih oblika međunarodne ekonomske transakcije, sa učešćem preko 50% u 2005. godini.

Za sve zemlje je vazno da imaju **trajnu i stabilnu izvoznju orijentaciju**, da je izvoz ukomponovan kao neophodan faktor razvoja, da se u uvozu ne zapadne u pretjeranu zavisnost od drugih zemalja i da se održava ravnoteža u bilansu plaćanja sa inostranstvom

Medjunarodno kretanje robe (dobara)

- **Uvoz** - dio nacionalne potrošnje (mašine i oprema, sirovine, roba široke potrošnje) koji se zadovoljava kupovinom strane robe
- **Izvoz** predstavlja dio nacionalne proizvodnje koji se prodaje inostranim subjektima (nerezidentima) u cilju zadovoljavanja određenih njihovih potreba
- **Spoljna trgovina koriguje potrebe**, omogućava da se one zadovoljavaju kompleksnije i pod povoljnijim uslovima, kao i da domaći proizvodi raznih zemalja dopru na svjetsko tržište. Uvoz i izvoz su dva međusobno zavisna pola iste cjeline – ekonomskih odnosa sa inostranstvom
- **Komplementarnost** inostrane proizvodnje i domaće potrošnje (uvoz) i domaće proizvodnje i inostrane potrošnje (izvoz)
- Rast broja roba I rast obima prometa
- Snazan razvoj specijalizacije u medjunarodnoj privredi

Kod analize spoljne trgovine izvoz i uvoz se pored namjene (oprema, repromaterijal za investicionu potrošnju i roba široke potrošnje) još **analiziraju i po privrednim sektorima na bazi statistike UN tzv. SITC statistike (*Standard International Trade Classification*) i to na sljedeći način:**

- **sektor 0 hrana** (žive životinje, meso i prerade, mlečni proizvodi i jaja, ribe i preradevine, žitarice, voće i povrće, šećer izrade i med, kafa čaj kakao začini, stočna hrana i ostali proizvodi za hranu);
- **sektor 1 piće i duvan;**
- **sektor 2 sirove materije izuzev goriva** (kože i krzna, sirova, uljano seme i plod, sirovi kaučuk, drvo, građa, pluta, celuloza i otpaci od hartije, tekstilna vlakna i otpaci, sirova gnojiva i minerali, metalne rude i otpaci metala, ostale životinjske i biljne sirovine),
- **sektor 3 mineralna goriva i maziva** (ugalj koks i briketi, nafta i proizvodi nafte, električna energija),
- **sektor 4 ulja i masnoće** (životinjska i biljna),
- **sektor 5 hemijski proizvodi** (hemijski elementi i jedinjenja, katran i sl., boje – materije za štavljenje i bojenje, medicinski i farmaceutski proizvodi, eterična ulja i parfimerijske materije, veštačko đubrivo, eksplozivi i pirotehnički proizvodi, plastične materije i celulozne smole, ostale hemijske materije),
- **sektor 6 proizvodi klasirani po materijalu** (koža - izrade i urađeno krzno, izrade od kaučuka - regenerisana guma, izrade od drveta i plute, hartija karton i izrade, tekstilna prediva tkanine i gotov roba, izrade od metala - gvožđe i čelik, obojeni metali, izrade od minerala),
- **sektor 7 mašine i transportna sredstva** (mašine izuzev električnih, električne mašine i aparati, uređaji, transportna sredstva),
- **sektor 8 razni gotovi proizvodi** (materijal sanitetski grejni i za osvetljenje, nameštaj, putne, ručne torbe i ostali artikli, odeća, obuća, proizvodi precizne mehanike, ostali gotovi proizvodi i
- **sektor 9 , razne ostale transakcije**

- **Analiza izvoza i uvoza se takođe, često, vrši po privrednim granama:** industrija nafte, proizvodnja uglja, električna energija, obojena metalurgija, poljoprivreda, prehrambena industrija, tekstilna industrija, industrija kože-gume i obuće, industrija nameštaja, brodogradnja, metaloprerađivačka industrija, mašinska industrija, elektroindustrija i slično.
 - ***Koncentrisani izvoz***
 - ***Disperzirani izvoz***
 - ***Marginalni izvoz***

Namjena uvoza može biti:

- uvoz za domaću potrošnju,
- privremeni uvoz radi dorade i prerade;
- uvoz dorađenih proizvoda iz inostranstva;
- uvoz za skladištenje u cilju ponovnog izvoza (reeksport);
- uvoz radi provoza (tranzit);

Porijeklo izvozne robe može biti:

- izvoz robe domaće proizvodnje;
- izvoz nacionalizovane strane robe;
- privremeni izvoz domaće robe radi dorade i prerade; te izvoz strane robe koja je bila na doradi u zemlji;
- izvoz ranije uvezene strane robe sa skladišta (reeksport) i
- izvoz robe koja se provози preko nacionalne teritorije (tranzit).

Koncentrisan i disperziran izvoz

- **KONCENTRISAN IZVOZ** smanjuje izvozne troškove, više znači za pojedine partnere i lakše je voditi trgovinsku politiku. Koncentrisan izvoz je uvijek problem, ako se radi o monokulturnim privredama, međutim, preporučljiv je, ako se radi o diversifikovanoj privrednoj strukturi i nosećim industrijskim proizvodima visoke prerade i visokog obima u izvozu, uz koje ide, kao dopunski, i čitav niz drugih proizvoda.
- Kod **DISPERZIRANOG IZVOZA** radi se marginalnim prodajama velikog broja proizvoda, velikom broju stranih kupaca, lakše se osvajaju strana tržišta, ali izvozna zemlja ni njeni subjekti ni za koga mnogo ne znače, slaba je pregovaračka pozicija izvoznika, a troškovi izvoza su visoki
- **Marginalni izvoz** koči razvoj specijalizacije, uvođenje savremene tehnologije i masovne proizvodnje, suviše je nestabilan, promjenljiv i nepogodan je za dugoročno uključivanje u međunarodnu razmjenu.

Konkurentne i komplementarne robe

- Robe koje su predmet međunarodne razmjene dijele se na **konkurentne i komplementarne** u zavisnosti od toga da li se one razmjenjuju pod uticajem razlika u troškovima, (cijenama) i drugim uslovima kupoprodaje, ili se radi o nemogućnosti zamjene određene robe pri zadovoljavanju neke potrebe.
- Kod **KONKURENTSKE SPOLJNE TRGOVINE** radi se o istoj ili sličnoj robi koju istovremeno proizvodi više proizvođača i s njom se kod određenog kupca na tržištu pojavljuju pod različitim uslovima prodaje, pa na tržištu pobjeđuje najkonkurentniji. Ti proizvodi mogu se međusobno supstituisati.
- Kod **KOMPLEMENTARNE SPOLJNE TRGOVINE** radi se o izvozu i uvozu proizvoda koji se ili **ne proizvode u zemlji ili se ne proizvode u dovoljnim količinama**, pa su mogućnosti zamjene uvoza domaćom proizvodnjom veoma ograničena.⁷

Evidencija i praćenje spoljnotrgovinskog robnog prometa na primjeru Zajedničke carinske tarife EU (CET)

- CET je sastavljena od ukupnih carina koje se primjenjuju na uvoz na teritoriju Unije za proizvode porijeklom iz trećih zemalja. Ona zamjenjuje nacionalne tarife
- Sadržaj **zajedničke carinske tarife CET**- Kombinovana nomenklatura (CN) sa carinskom stopom i ostalim oporezujućim elementima i tarifnim mjerama sadržanim u **Integriranoj tarifi Evropskih zajednica (TARIC)**, kao i u ostalim odredbama EU
- **Kombinovana nomenklatura (CN)** sadrži vrlo precizne liste svih vrsta roba koje mogu ući na teritoriju Zajednice (oko 5000 grupa proizvoda, u **98 poglavlja**, gotovo **10.000 tarifnih linija**) i omogućava određivanje carina s obzirom na predviđenu stopu za svaku kategoriju proizvoda
- **CN se sastoji od:**
 1. carinske nomenklature Harmoniziranog sistema (HS - Harmonized Commodity Description and Coding System - sistem međunarodnih normi s nazivima i brojevima robe koja se razmjenjuje pod okriljem **Svjetske carinske organizacije (WCO)** – **6 brojeva HS**
 2. Komunitarnih podnaslova (Kombinovana nomenklatura) u skladu sa HS nomenklaturom, tj. «CN podnaslovi (combined nomenclature subtitles)», **6 brojeva HS + 2 CN**, i
 3. Preliminarnih odredbi, dodatnih zabiljeski u dijelovima ili poglavljima, te fusnota povezanih s podnaslovima kombinovane nomenklature (CN).

Primjer nomenklature CET-a do nivoa TARIC-a

HS Poglavlje	2 brojke	20 – Priprema povrća, voća, orašastih plodova ili drugih dijelova biljaka
HS Naslov	2 brojke	2003 – Gljive i tartufi, pripremljeni ili konzervirani, osim u octu ili octenoj kiselini
HS Podnaslov	2 brojke	2003 10 – Gljive iz porodice Agaricus
CN Podnaslov	2 brojke	2003 10 20 – ...privremeno konzervirano, u potpunosti kuhano
TARIC Podnaslov	2 brojke	2003 10 20 00

2003 10 20..... privremeno konzervirano, u potpunosti kuvano 18,4 + 191€ /100 kg/net eda

Oblici uvoza i izvoza robe

1. REDOVAN (SLOBODAN) IZVOZ I UVOZ - izvoz i uvoz međusobno su odvojeni regionalno i vremenski. Kupac kupuje slobodno gdje može da najjeftinije kupi, a prodaje tamo gdje može najpovoljnije da proda; (oko 70% uk. Trgovine je na ovom režimu - LB)

2. VEZANI POSLOVI - specijalni spoljnotrgovinski aranžmani, kod kojih je izvoz vezan za uvoz ili obrnuto, kao što su:

- **kompensacioni i barter poslovi**
- **poslovi dorade, obrade i**
- **Reeksportni i tranzitni poslovi**
- **sajamski kompensacioni aranžmani**
- **malogranični promet i susjedni prekomorski promet**
- **klirinški aranžmani**

3. SPECIFIČNI POSLOVI:

- **lizing aranžmani** – privremeni uvoz lizing opreme dok se ona ne vrati zakupodavcu ili se roba ne otkupi; ako je uključen posrednik (lizing preduzeće) – onda je to finansijski lizing
- **franšizing poslovi** - Franšizing je kontinuirana saradnja u okviru koje franšizer daje pravo franšizantu za prodaju njegovog proizvoda (usluge) i pomaže mu u organizaciji, obuci, marketingu i upravljanju, uz određenu naknadu od strane franšizanta. Franšiza se daje u okviru cjelokupnog paketa poslovanja – patent i know-how - McDonald's..

4. DUGOROČNA PROIZVODNA KOOPERACIJA I POSLOVNOTEHNIČKA SARADNJA

1. Dug. proizv. koop. Je proizvodnja proizvoda (komponenti) u kooperaciji više p-ća iz više zemalja,
2. Posl-tehn.saradnja je koalicija firmi u cilju postizanja važnih poslovnih ciljeva – alijanse, ali firme ostaju formalno nezavisne); liberalizovana potpuno; često i kroz projektni pristup za izgradnju velikih infrakturnih projekata; ovdje spadaju i BOT aranžmani, vremensko korišćenje objekata – time shering (turizam). Oko 15% ukupne trgovine;

Vezani poslovi i specifični poslovi

1. **KOMPENZACIONI i BARTER POSLOVI** (trampa); Kao najstariji oblik razmjene **dijelimo ih na poslove : 1. klasična kompenzacija (trampa) , 2. kontrakupovina – paralelni poslovi** mogu uključivati razmjenu više roba između više subjekata, zbog čega se osnivaju posebne tzv. barter kompanije; poseban oblika kompenzacionih poslova je ugovaranje kontrakupovine, tzv. paralelnih poslova – spajanje dva ugovora o prodaji **3. povratna kupovina;**
2. **POSLOVI DORADE** (radnje kojima se roba oplemenjuje, bez mijenjanja njenih osnovnih svojstava – npr. čišćenje oraha), **obrade** (svaki mehanički, hemijski ili drugi postupak koji poboljšava kvalitet robe – npr. legiranje čelika) i **prerade** (proces proizvodnje kod kog se mijenjaju osnovna svojstva robe kao predmeta oplemenjivanja – npr. pretvaranje pšenice u brašno, nafte u derivate); Ako se poslovi oplemenjivanja obavljaju po tehnologiji i od materijala vlasnika robe (strane firme), oni se nazivaju **“lon poslovima”**(tekstilna industrija, industrija obuće);
3. **REEKSPORTNI** (uvoz robe da bi ista bila ponovo izvezena) i **tranzitni poslovi** (prevoz robe preko teritorije zemlje koja nije ni prodavac ni kupac; na bazi međudržavnih transportnih sporazuma); Radi lakšeg prolaska (tranzita) robe i olakšanja carinskog postupka izdaje se međunarodni **TIR karnet;**
4. **SAJAMSKI kompenzacioni aranžmani** (radi lakše prodaje sajamskih eksponata);
5. **MALOGRANIČNI PROMET** (povoljniji uslovi za p-ća koja rade u pojasu 15 km sa obe strane granice; na bazi međudržavnog sporazuma takođe) i **susjedni prekomorski promet** (malogranični promet širine do 30 km na moru) i
6. **KLIRINŠKI ARANŽMANI** (specifični vezani poslovi na nivou država; međudržavni sporazum; sva potraživanja i dugovanja knjiže se na računima kod dogovorenih banaka; naplate i plaćanja se vrše u domaćoj valuti; cjelokupni izvoz robe i usluga balansiran je uvozom robe i usluga na godišnjem nivou

Specifični poslovi:

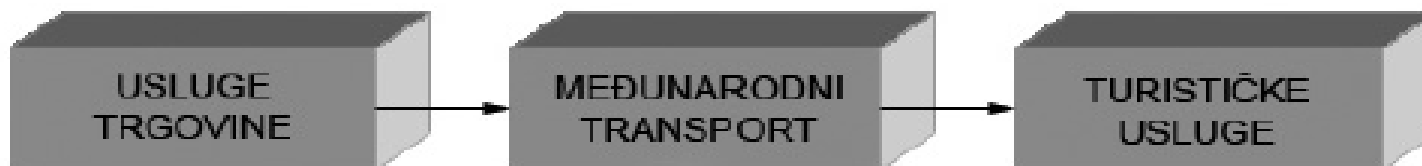
- a) **lizing aranžmani** (lizing opreme - privremeni uvoz iznajmljene opreme uz naknadu; iznajmljena oprema se može i otkupiti od zakupodavca)
- b) **franšizing poslovi** (Franšizing je kontinuirana saradnja u okviru koje franšizer daje pravo franšizantu za prodaju njegovog proizvoda (usluge) i pomaže mu u organizaciji, obučavanju, marketingu i upravljanju uz određenu naknadu od strane franšizanta; Franšiza se daje u okviru ukupnog paketa poslovanja, uključujući i know-how. Naknada franšizanta franšizeru može biti za ulazak u sistem (Initial fee) i za poslovanje sve dok ugovor traje (Royalty fee). Naknada se odnosi na pravo korišćenja robnih i trgovačkih žigova, know-how, kao i ukupni goodwill.

Medjunarodni promet usluga

- **KOTLER uslugu** definiše kao “aktivnost ili korist pretežno neopipljivu, koju izvođač nudi korisnicima na tržištu, nad kojom se ne može steći vlasništvo, a koja može ali ne mora biti vezana sa nekim fizičkim proizvodom”
 1. **MATERIJALNE** su usluge iz kojih nastaje neko novo dobro (materija), na primjer, građevinske usluge (nastaje zgrada, put), štamparske usluge (nastaje knjiga), naučne usluge (nastaju studije i projekti).
 2. **NEMATERIJALNE** su tzv. nevidljive usluge koje se završe i nestanu (bankarstvo, osiguranje, saobraćaj, trgovina, turizam, špedicija, državne usluge i sl.).
 3. **FAKTORSKE USLUGE** - usluge koje su sastavni dio proizvodnje robe (dobara), npr. interni transport, istraživanja, nauka, obrada tržišta, reklama, propaganda, Internet. One ulaze u cijenu proizvoda i ne egzistiraju posebno, iako, po prirodi, spadaju u usluge.
 4. **NEFAKTORSKE USLUGE** - one koje se na tržištu pojavljuju samostalno: saobraćaj, turizam, građevinske usluge, bankarske usluge, osiguranje, oditori, advokati i sl. Kada se govori o međunarodnom prometu usluga, 11 prvenstveno se misli na ovu vrstu usluga.

Najpoznatije vrste usluga u međunarodnom prometu

- međunarodni **transport** robe, putnika i prenos pošte i vijesti,
- međunarodna špedicija,
- kontrola kvaliteta i kvantiteta robe,
- međunarodne bankarske usluge,
- međunarodno osiguranje,
- **turističke** usluge,
- izvođenje građevinskih radova u inostranstvu,
- **usluge trgovine** (posredništvo, zastupstvo, komisija, slobodne carinske prodavnice – free shops),
- usluge marketinga, reklame i propagande,
- informativne i štamparske usluge,
- naučno-istraživačke i razvojne usluge,
- računarski softver, oditorske i advokatske usluge,
- usluge iz oblasti zdravstva, obrazovanja, kulture i sporta,
- državne usluge (sudovi, pasoši, vize, lične karte, prijava i odjava boravka, lutrija i druge igre na sreću i sl.),
- ostale usluge.

GRAĐEVINSKI RADOVI	AERODROMSKE USLUGE	USLUGE ZASTUPANJA STRANIH FIRMI	MARKETINŠKO-INFORMATIVNE USLUGE
BANKARSKE USLUGE	LUČKE USLUGE	USLUGE PRODAJE ROBE U SLOBODNIM I CARINSKIM PRODAVNICAMA	NAUČNOISTRAŽIVAČKE I ISTRAŽIVAČKO RAZVOJNE USLUGE
OSIGURANJE IMOVINE I LICA	POMORSKOTEHNIČKE I ISTRAŽIVAČKO RAZVOJNE USLUGE NA MORU I PODMORJU	USLUGE SLOBODNIH I CARINSKIH ZONA	RAČUNARSKI SOFTVER, REVIZORSKE I ADVOKATSKE USLUGE
USLUGE MEĐUNARODNE ŠPEDICIJE	USLUGE USKLADIŠTENJA ROBE	USLUGE ORGANIZOVANJA MEĐUNARODNIH SAJMOVA I IZLOŽBI	ZDRAVSTVENE USLUGE, USLUGE IZ OBLASTI OBRAZOVANJA, KULTURE I SPORTA
MEĐUNARODNE SAOBRAĆAJNE USLUGE	USLUGE SNABDEVANJA PREVOZNIH SREDSTAVA U MEĐUNARODNOM SAOBRAĆAJU	USLUGE KONTROLE KVALITETA I KVANTITETA ROBE	OSTALE USLUGE

Vrste usluga u spoljnoj trgovini

PRIMJER - Proces liberalizacije usluga unutar CEFTA 2006,

status Novembar 2016

- **CEFTA 2006, Član 27** -Strane će postepeno razvijati i širiti svoju saradnju sa ciljem postizanja postepene liberalizacije i međusobnog otvaranja njihovih tržišta uslugama, u kontekstu evropskih integracija, uzimajući u obzir relevantne odredbe GATS-a i obaveze preuzete na temelju GATS-a od Strana koje su članice STO-a.
- ***Član 29*** - Zajednički odbor će godišnje razmatrati rezultate saradnje navedene u čl. 27 te će, ukoliko je to odgovarajuće, preporučiti, u skladu sa svojim poslovnikom o radu, pokretanje pregovora sa ciljem postepenog postizanja visokog nivoa liberalizacije u skladu sa čl. V GATS-a. Obaveze preuzete u takvim pregovorima biće utvrđene u rasporedima koji će činiti sastavni dio ovog Sporazuma.
- **OPŠTI SPORAZUM O TRGOVINI USLUGAMA, GATS**
- ***Član V, Ekonomska integracija***
- Odredbe GATS-a omogućavaju zaključivanje sporazuma o liberalizaciji kojim se daje povoljniji (preferencijalni) tretman potpisnicama takvog sporazuma pod uslovima da takav sporazum:
- obuhvata značajan broj sektora usluga,
- osigurava nepostojanje ili suštinsko ukidanje diskriminacije među ugovornim stranama kroz:
 - ukidanje postojećih diskriminatornih mjera i/ili
 - zabranom uvođenja novih ili strožih mjera.
- takav sporazum neće podizati ni prema kome drugom, izvan sporazuma, ukupni nivo prepreka 14 trgovini uslugama.

- **PREDMET PREGOVORA je DODATNI PROTOKOL O TRGOVINI USLUGAMA** sa pratećim aneksima:
 - **Aneks 1: Privremeni ulazak i boravak fizičkih lica koja pružaju usluge** (definiše kategorije fizičkih lica koje bi na privremenoj i povremenoj osnovi obavljale određene djelatnosti i njihov period boravka) Osjetljivo
 - **Aneks 2: Regulatorni principi vezani za telekomunikacije; Aneks 3: Regulatorni principi vezani za poštanske i kurirske usluge**
 - **Aneks 4 : Lista specifičnih obaveza u uslugama** (definiše nivo otvorenosti tržišta za 12 sektora usluga u svim CEFTA Stranama) - „**CONSOLIDATED SCHEDULE OF COMMITMENTS**”
 - **PRISTUP TRŽIŠTU I NACIONALNI TRETMAN**, U Listi specifičnih obaveza navode se diskriminatorne mjere, ide se ka Konsolidovanoj listi specifičnih obaveza
 - **DOSADAŠNJI REZULTATI PREGOVORA (Novembar 2016)**
 - Finalizovan tekst Dodatnog Protokola o trgovini uslugama i tekstovi aneksa 1,2,3, aneks 4 – u finalnoj fazi usaglašavanja
 - **Postignut dogovor o potpunoj liberalizaciji u sektorima građevinarstva, zaštite životne sredine i u uslugama distribucije**
 - **U nekim sektorima, zadržaće se određena ograničenja** - Profesionalne i poslovne usluge, Usluge komunikacije, Usluge u obrazovanju, Finansijske usluge, Zdravstvene i socijalne usluge, Turizam (turistički vodič), Rekreativne, kulturne i sportske usluge , Usluge u saobraćaju ,....
 - **ZNAČAJ** – unapređenje trgovine i ek.saradnje, poštovanje WTO pravila za sve (i nečlanice), smanjenje b iznis barijera, prekogranično pružanje usluga,
 - Planira se početak pregovora o **međusobnom priznavanju kvalifikacija** (u izabranim¹⁵ sektorima: doktori, zubari, građ. inženjeri i arhitekta)

MEĐUNARODNO KRETANJE KAPITALA

- Pod međunarodnim kretanjem kapitala podrazumijevamo **transfer realnih i finansijskih sredstava iz jedne zemlje u drugu**, bez kontra transfera za određeno vrijeme, a u cilju ostvarivanja ekonomskih (i političkih interesa) učesnika u tom transferu
- Opšte je stanovište da se **privatni kapital plasira prema ekonomskim interesima – motivima**, a **javni kapital na osnovu širih društvenih (socijalnih), kao i političkih interesa**
- **Glavni investitori međunarodnog kapitala** su multinacionalne kompanije, komercijalne banke, države i institucionalni fondovi
- Prema davaocu sredstava (izvozniku kapitala), kapital se dijeli na privatni i javni. **Privatni kapital** plasiraju multinacionalne kompanije i banke, a **javni** države, državni fondovi i međunarodne finansijske institucije

OBLICI MEĐUNARODNOG KRETANJA KAPITALA:

1. strane direktne investicije,
2. strane portfolio investicije (tržiše kapitala), i
3. zajmovi i krediti (daju ih banke i medj. finansijske institucije)

1. FDI – strane direktne investicije

- **Kindleberger** – FDI predstavljaju direktno investiranje u p-ća u inostranstvu u cilju sticanja trajne kontrole nad proizvodnjom, trgovinom i finansijama preduzeća u koje se ulaže.
- **Osnovni oblici FDI multinacionalnih kompanija u inostranstvu su:**
 1. potpuno vlasništvo stranca koje nastaje ili potpuno novim investiranjem “na ledini” (tzv. **Green field investicije**) ili otkupom postojećih kompanija u inostranstvu (**Mergery and Aquisition**),
 2. zajedničko ulaganje sa domaćim firmama u zemlji plasmana (**Joint Venture**), i
 3. **ulaganje kapitala u postojeća preduzeća** koja ostaju većinsko vlasništvo zemlje domaćina
- U direktne investicije spadaju i **KONCESIJE** – ugovorni odnos u kome davalac koncesije ustupa (na određeno vrijeme) koncesionaru pravo korišćenja nekog prirodnog bogatstva (obično obnovljivog), javnog dobra ili obavljanja neke javne službe. Time se dolazi do kapitala i tehnologije.
- U ove poslove ubrajaju se i **poslovi koji se rade po BOT SISTEMU** (izgradi, eksploatiši, transferiši – npr. za puteve)
- U ove poslove spada i vremensko korišćenje objekata – **Time sharing** (turizam)
- **FDI su najpovoljniji oblik međunarodnog kretanja kapitala sa stanovišta ulagača**, jer daju:
 - značajne mogućnosti za ostvarivanje profita u stranim zemljama,
 - omogućuju kontrolu nad sopstvenim poslovanjem u zemlji plasmana kapitala,
 - šanse da se iskoriste povoljni lokalni uslovi u pogledu carina, povoljne poreske stope, infrastrukture, jeftine RS, jeftine sirovine, rastućeg tržišta, i dr.

- **Najsigurnije se vlasništvo obezbeđuje kada ulagač posjeduje preko **50%** vlasništva kapitala u preduzeću u inostranstvu u koje ulaže (stav IMF-a). Međutim, praksa je izmjenila ove procenete. US Department of Commerce smatra da je dovoljno i **25%** vlasništva (akcija), ako su ostali vlasnici usitnjeni i nepovezani, a po pravilima OECD, dovoljno je čak **10%**.**
- Ako su ulaganja manja od 10% vrijednosti kapitala tretiraju se ***portfolio* investicijama**.
- ***Dunning*** navodi sledeće motive SDI:
 - obezbeđenje resursa u zemlji domaćina,
 - obezbeđivanje i proširivanje tržišta,
 - povećanje efikasnosti poslovanja, kroz ekonomiju obima, diversifikaciju proizvodnje i disperziju rizika,
 - ostvarivanje strateških prednosti u razvoju novih tehnologija i savlađivanje konkurencije u zemlji plasmana kapitala

2. Strane portfolio investicije (tržište kapitala)

- Osnovni motiv za SDI je sopstveno upravljanje proizvodnjom i poslovima i vlasništvo investitora.
- Motiv na tržištu kapitala je **zarada, zaštita imovine od rizika i ostvarivanje likvidnosti**
- Tržište kapitala omogućuje kupcima i prodavcima da diversifikuju svoje bogatstvo i smanje kolebanje svog dohotka
- **Na tržištu kapitala prometuju se tzv. PORTFOLIO PLASMANI (AKCIJE I OBVEZNICE).** To su glavni finansijski instrumenti kojima se trguje na trzistu kapitala. Investiranje u akcije i obveznice je rizično, a tržište počiva na nadi da će sutra biti veća cijena, mada može biti i gubitak (rizik).
- Finansijski derivati – fjučersi i opcije
- **Tržište kapitala:**
 1. obezbeđuje po tržišnim uslovima nedostajući kapital za privredni razvoj,
 2. ostvaruje optimalnu alokaciju sredstava i suficitima pokriva deficite u kapitalu preduzeća, građana i države,
 3. utvrđuje realnu cijenu kapitala, odnosno realne KS.
 - **Osnovni nosioci tržišta kapitala** su banke, berze i investicioni fondovi
 - Pored fondova na tržištu kapitala značajni su i **institucionalni investitori** (kompanije za osiguranje, zdravstvo, penzije i sl.)

- Na **novčanom tržištu** se trguje sa kratkoročnim papirima (mjenice, blagajnički zapisi, komercijalni zapisi, kratkoročne obveznice i dr.), na **deviznom tržištu** devizama, a na **tržištu kapitala** efektima sa rokom dospjeća dužim od godinu dana (**AKCIJE***, **OBVEZNICE****). Samo nacionalna novčana tržišta, gdje i stranci, nerazidenti, mogu da trguju spadaju u međunarodna tržišta.
- **PORTOFOLIO** predstavlja **investiciju u više različitih oblika aktive**, najčešće različitih vrsta HoV u posjedu individualnog investitora ili institucije. Izbor i struktura portfolija zavisi od očekivanog prinosa na pojedine oblike imovine (najčešće vrijednosnih papira), kapitalnih dobitaka i pripadajućih rizika. Pored većeg prinosa, osnovni razlog za formiranje portfolija, je i smanjenje rizika investiranja.
- U **portfolio investicije** spadaju akcije ispod 10% vlasništva, preko toga su direktna ulaganja (uobičajena klasifikacija)

***AKCIJE** su HoV izdate u seriji koje glase na dio kapitala AD i daju pravo na **upravljanje i sticanje dividendi**. Obične akcije daju pravo u upravljanju, a učešće u dividendi tek poslije isplate prioriternih akcija.

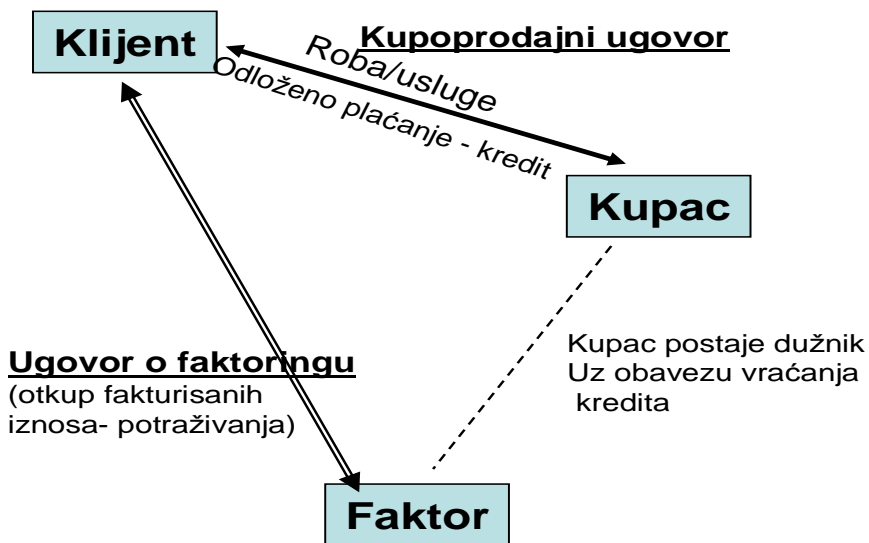
** **OBVEZNICE** su dužničke HoV izdate u seriji koje imaju i daju pravo na **isplatu nominalne vrijednosti, ili nominalne vrijednosti sa kamatom**. Obveznice koje se mogu konvertovati u akcije ili druge oblike kapitala nazivaju se **konvertibilnim obveznicama**.

- **PRIMARNO TRŽIŠTE** obuhvata finansijske transakcije između emitenata HoV i prvih investitora. Emisija na ovom tržištu može biti **privatna** ili **javna**. Javna može biti na aukciji ili putem tendera. Privatno je po izboru i direktnom pozivu emitenta određenom investitoru (investitorima). Niži su troškovi prodaje preko privatne emisije.
- **SEKUNDARNO TRŽIŠTE** je tržište dalje prodaje papira (najčešće akcija i obveznica) emitovanih na primarnom tržištu. Ono obezbeđuje likvidnost, formiranje realne tržišne cijene, održavanje efikasnosti poslovanja privrednih subjekata i optimalizaciju strukture njihove imovine. Trgovina može biti organizovana kao **berzanska** i **vanberzanska**.
- **Glavni nosioci tržišta kapitala su BERZE**. One su mjesta gde se susreće ponuda i tražnja i zaključuju poslovi, preko brokera i dilera. Na njima se pojavljuju kupci i prodavci kapitala, banke, fondovi (penzioni, zdravstveni i investicioni) i drugi subjekti.
- **Broker**
 - ovlašćeni posrednik pri trgovini HoV koji istupa **u svoje ime, a za račun klijenta** (komisionar) ili **u ime i za račun klijenta** (zastupnik)
- **Diler**
 - kupuje i prodaje **HoV u svoje ime i za svoj račun** (principal). Zaradu ostvaruje razlikom između kupovne i prodajne cijene HoV, snoseći eventualni rizik gubitka. Diler može istupati i kao broker (komisionar i zastupnik).

3. Krediti

- Zajmove i kredite daju:
 1. **komercijalne banke,**
 2. **međunarodne finansijske institucije**
(multilateralne zajmove odobravaju IMF, WB i regionalne banke), i
 3. **organizacije za finansiranje izvoznih poslova**
(daju komercijalne i robne kredite)
- **Posebni oblici kreditiranja izvoza** su:
 - lizing, faktoring (kratkoročno finansiranje) i forfeiting (rokovi dospjeća diskontnih dokumenata su duži, najčešće od 6 mj. pa do 5, izuzetno 10 godina)

Osnovni subjekti koji učestvuju u obavljanju faktoring poslova:

1. Klijent (ustupilac potraživanja) je subjekt koji proizvodi robu (ili čini uslugu) najčešće trajne potrošnje sa kojim faktor zaključuje poseban ugovor

2. Kupac predstavlja subjekt koji kupuje robu od proizvođača, odnosno davaoca usluge i koji postaje dužnik faktora i snosi obavezu vraćanja kredita u vezi sa prodajom određenih proizvoda ili davanjem usluga od strane klijenta

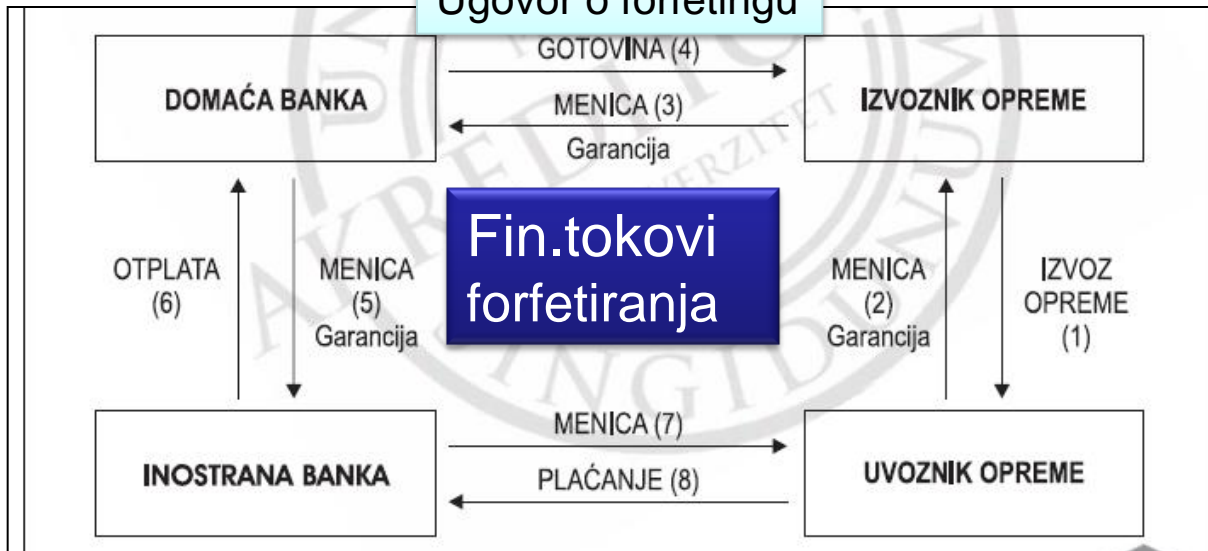
3. Faktor je banka ili organizacija koja od svojih klijenata otkupljuje fakturisane iznose u dužem vremenskom razmaku. S tim u vezi, osnovna aktivnost faktora se ogleda u tome da naplaćuje na njega prenijeta tj. od strane klijenta cedirana potraživanja

Prodaja potraživanja – otkup kratkoročnih potraživanja

Ugovor o faktoringu predstavlja takav pravni posao kojim se **ustupilac potraživanja** obavezuje da prenese na **faktora** postojeća ili buduća potraživanja iz ugovora o prodaji robe, odnosno vršenja usluga, a faktor se obavezuje da, uz proviziju i naplatu troškova, **naplati potraživanja**, kao i da kreditira ustupioca potraživanja i vrši druge faktoring usluge

Po pravilu naplaćuje se odmah do 80% nedospjelih kratkoročnih potraživanja, a ostatak poslije naplate faktora. Preduzeće naplaćuje veći dio svog potraživanja i održava likvidnost bez novog zaduženja.

Ugovor o forfetingu

Forfeting

- **IZVOZNIK OPREME** (prodavac) sklopio je **Ugovor** sa uvoznikom opreme (inokupcem). Vrednost sklopljenog ugovora po izvozu iznosi na primjer EUR 1.000.000.
- - Između domaće banke i izvoznika opreme sklopljen je **ugovor o forfetiranju** uz diskont od 10% od ukupne vrijednosti izvoznog posla.
- - Po izvozu robe **(1)**, izvoznik opreme (prodavac) povlači dokument od uvoznika opreme (inokupca), u ovom slučaju **bankarsku garanciju (2)** izdatu od inostrane banke i prezentuje je domaćoj banci.
- - Domaća banka po prijemu traženih dokumenata **(3)** isplaćuje na žiro-račun izvozniku opreme (prodavcu) iznos od EUR 900.000 **(4)** uz zadržavanje 10% diskonta, odnosno EUR 100.000.
- - Po dospjeću ino-potraživanja, domaća banka (forfeter) upućuje bankarsku garanciju na naplatu njenom izdavaocu – inostranoj banci **(5)**, te relativno brzo po uobičajenoj proceduri naplaćuje ino-potraživanje od EUR 1.000.000 **(6)**.
- - Inostrana banka prosljeđuje dokumenta **(7)** ka uvozniku opreme (inokupcu) i naplaćuje vrijednost koju je doznabila banci izvoznika opreme (prodavca) **(8)**.
- - Na ovaj način uspješno je okončan posao forfetiranja koji je donio korist izvozniku opreme (prodavcu) kao i forfeter banci, jer je izostao potencijalni rizik naplate potraživanja.

Medjunarodni transfer tehnologije

- Tehnološki izumi svode se na intelektualnu svojinu. U dijela **intelektualne svojine** (Copyright) spadaju **autorska prava** i tzv. **srodna prava**, te djela **industrijske svojine**.

Autorska prava	Srodna prava	Industrijska svojina
<ul style="list-style-type: none">- književna djela i naučna djela,- grafička, likovna, skulptorska djela- djela primijenjene umjetnosti,- arhitektonska djela,- kompjuterski softver za sistem provajdera i softverske kuće	<ul style="list-style-type: none">- prava interpretacije,- proizvodnja fonograma,- proizvodnja videograma,- proizvodnja raznovrsnih radio i TV emisija i- proizvođači baza podataka (informacija).	<ul style="list-style-type: none">- patent,- industrijski žig,- industrijski dizajn (model, uzorak),- geografska oznaka porijekla proizvoda i- poslovne tajne (know-how).

Registracija (WIPO)

- **PATENT** je pravo koje se priznaje za pronalazak iz bilo koje oblasti nauke.
- Postoji i tzv. **MALI PATENT** odnosno tehnološka inovacija
- **ŽIG (BRAND)** je simbol koji potrošaču prenosi poruku o proizvodu koji želi da kupi. Može biti riječ, slogan, logo, boja, miris ili kombinacija boja i zvukova. Njime se štiti originalnost, identitet i kvalitet proizvoda. Postao je nešto najvrednije što ugledne firme posjeduju: Microsoft, Coca-Cola, Marlboro, McDonalds, Nokia, Sony
- **GEOGRAFSKA OZNAKA PORIJEKLA**, kao i žig, prenosi poruku kvaliteta. One upoznaju kupce da je proizvod proizveden na određenom području i da potiče sa određenog lokaliteta (npr. Vina „Champagne“ ili „Qianti“, sir „Roquefort“) i da ima specifična svojstva, po kojima je taj proizvod prepoznatljiv.
- **INDUSTRIJSKI DIZAJN** obuhvata modele i uzorke. Uslov za njihovo priznanje i zaštitu je da: budu novi, do tada nepoznati i neprimjenjivi, i – imaju mogućnost ekonomski korisne primjene u industriji.
- **POSLOVNE TAJNE (know-how, konsalting)** mogu biti informacije o novim proizvodima – uslugama, načinu organizacije i upravljanja, marketinškim strategijama, obuci kadrova. U sebe često uključuju informacije, crteže, CD romove, čipove za integrisana kola, hemijske smjese, recepture, biološki materijal. Sve dok ih ne patentira, vlasnik ih čuva kao poslovnu tajnu, koju unosno unovčuje (npr. proizvodnja Coca-Cola još uvijek se čuva kao stroga poslovna tajna).

WORLD
INTELLECTUAL
PROPERTY
ORGANIZATION

Načini transfera tehnologije su najčešće u praksi:

- prodaja,
- Licenca (patenti se prodaju putem licence),
- Lizing (zakup),
- frašizing,
- inženjering,
- koperacija,
- poslovno-tehnička saradnja,
- direktne strane investicije (uključiv i Joint Venture),
- konsalting,
- poklon.

Svjetska organizacija za intelektualnu svojinu (WIPO, 1967) štiti:

1. književna, umjetnička i naučna djela,
2. djela koja izvode umjetnici putem fonograma, radija, televizije i satelita,
3. patentne pronalaskeske u svim djelatostima,
4. naučna otkrića,
5. industrijske uzorke i modele,
6. fabričke, trgovačke i uslužne žigove, imena i nazive,
7. zaštitu od nelojalne konkurencije (misli se na zaštitu poslovnih tajni i borbu protiv piraterije)
8. sva druga prava povezana sa odnosima i interesima u oblasti industrije, nauke, književnosti i umjetnosti.

Medjunarodna migracija radne snage

- **Medjunarodna migracija RS predstavlja zapošljavanje građana jedne zemlje u nekoj inostranoj zemlji, bilo da se radi o nemogućnosti njene zaposlenosti u zemlji, ili pak o povoljnijim uslovima zapošljavanja u inostranstvu (zarade i drugi uslovi).**